

NOĆ REPUBLIKE

2

[The following text is completely obscured by a large black redaction box.]

MILENKO
BODIROGIĆ

PO ŠUMAMA
I GORAMA

ORFELIN
IZDAVAŠTVO

Novi Sad
2019

Za izdavača:
Milenko Bodirogić

Urednik:
Saša Ilić

Lektura i korektura:
Lidija Mustedanagić

Dizajn i grafičko rešenje edicije:
Dragan Bibin

Tehničko uređenje i priprema za štampu:
David Tankosić i Komiko, Novi Sad

Na zadnjoj korici motiv:
Francisco de Zurbarán *Agnus Dei*

Fotografiju na 108. strani *Anđeo smrti na groblju*
u *Varaždinu* načinio je Jan Laho.

Orfelin izdavaštvo
Kosovska 23
Novi Sad
Telefon: 021 447217
orfelinns@gmail.com
www.orfelin.info

Štampa:
ALFA–GRAF NS, Novi Sad

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

821.163.41-31
ISBN 978-86-6039-044-0
COBISS.SR-ID 329767175

Bez dopuštenja izdavača nije dozvoljeno reprodukovanje
nijednog dela ove knjige.

Roman *Po šumama i gorama* delo je fikcije i svaka sličnost sa
stvarnim imenima, ljudima i događajima slučajna je.

*Sarajevo nije više ono moje,
ni Beograd, ni Zagreb...*

Oskar Danon,
22. juna 2003, u Baški na Krku

Gledao sam planine. Najpre je to bilo marokansko Atlasko gorje, potom Ararat, Francuske Alpe, Visoke Tatire. Nikada tamo nisam bio, ništa od toga nisam poznao, ali sve je bilo uredno, sitno i čitko ispisano na peliru vešto ispresavijanom poput nekakve mape i umetnuto u poklopce uskih plastičnih kutijica koje su čuvale slajdove. Bilo ih je ukupno četiri, četiri te škrinjice sa po trideset i šest ramova u kojima su se krile minijaturne fotografije sa predelima okrenutim naglavce. Na svakom je ramu bio nalepljen crveni broj sa tačkom, otkucan na pisačkoj mašini UNIS tbn de luxe, proizvedenoj u Bugojnu. Jedna takva mašina bila je kraj mene; imala je traku sa dve boje, crvenom i crnom.

Preostalih šezdeset čvrstih kutijica, dve hiljade sto šezdeset slajdova, krilo se u koferu pletenom od pruća: Karavanke, Savinjske i Julijske Alpe, Velebit, Dinara, Biokovo, Klekovača, Šator, Cincar, Prokletije, Komovi, Korab i na kraju Lošinj sa Osorščicom i Brač sa Vidovom gorom, ta draga ostrva što su zapravo vrhovi potonulih planina.

PRVO HODANJE

(Fruška gora)

Sedamnaestog februara, ujutru, nešto pre osam, po sunčanom i činilo se, toplom danu krenuli smo na prvo hodanje, preko Paragova, Orlovog gnezda, Popovice, Vage i Kraljeve stolice ka Iriškom vencu. Tada mi, da budem iskren, ti toponimi, sem Iriškog venca, nisu ništa značili i zvučali su mi egzotično poput svega što ne poznajem i tim čudnije što su skriveni tik uz mene. Penjali smo se tog februarskog jutra uskom i strmom stazom koju je Rajić zvao *mulatjera*, jer mu se činila, u malom, kao one staze koje su italijanski vojnici načinili u Prvom svetskom ratu u Sloveniji, pentrajući se po planinama – u susret mučnim bitkama na Soči, iza kojih se i danas, sto godina posle, rekom valjaju ulubljeni šlemovi i manjerke, i rđa ustrajno grize lafete, puške i dugačke noževe – puštajući mule da se veru ispred njih u najboljim, najboljim, ponavljao je, serpentinama, onima koje su omogućavale sklad između napredovanja i napora. Ponekad bi mula na čelu povorke zastala, tužna, sama i бесплодна, i sve bi stalo, jer mula nije znala šta bi sa sobom i nije znala šta bi sa svetom oko sebe i sa tom strminom koja se uzdiže ispred nje.

Tako sam sedamnaestog februara razmišljao o mulama, bivajući i sam mula, istina pošteđena vojničkih psovki i udaraca kundacima, mula koja je sama odlučila da hoda jer joj ništa drugo nije preostalo. Bio sam bolestan, sasvim izvesno, sistemski bolestan, kako se to danas kaže i hodanje je predstavljalo vrhunac mojih fizičkih mogućnosti, a predosećao sam da ni to neće dugo potrajati. Gošća mi je disala za vratom, osećao sam na koži njen mrzli dah. Moja baba – baba po ocu, onu po majci nisam ni upamtio jer su je živu

spalili dvadesetak i više godina pre mog rođenja – nikada nije ružne stvari i pojave nazivala pravim imenima, koristila je eufemizme, pa bi za ozbiljno obolelog čoveka rekla da mu je u posetu došla Gošća, a kad se Gošća krene i on će, taj čovek, krenuti za njom. Još i sada pamtim kako je izgovarala tu reč *Gošća*. Celog sam se ranog detinjstva plašio gostiju, naročito onih ženskih, i dok bi kućom vladala euforija i širili se mirisi cimeta, vanile, čokolade, kokosa, topli mirisi kolača i torti, ja bih se skrivao po zaboravljenim sobama i drhturio od zebnje i straha. Rajić je smatrao da je najbolje da se *varakam* sa Gošćom, da je zavodim stranputicama, jer ishod je izvestan i neminovao, ali bar ću pre toga videti *lepotu*, videću šume i moći ću, ako to želim, moći ću da grlim drveće. On nikada nije, kazao je, grlio drveće, ali misli da će mene šuma opčiniti.

Tada sam to Rajićevo tobožnje proricanje smatrao tek ekstravagantnošću, a nije prošlo ni dva meseca nakon prvog hodanja kada sam osetio neodoljivu želju da zagrlim jednu bukvu, tridesetak metara visoku, sivopepeljaste kore, čiju sam glatkoću potom osetio na levom obrazu, na dlanovima i na jagodicama prstiju. Voleo sam da grlim i divlje trešnje, ogromne trešnje, za koje nisam ni slutio da postoje, oko čijih je tajanstveno hrapavih stabala nemoguće sklopiti ruke. One su, zbog svoje visine i nesrazmerno malog korena u peskovitom, fruškogorskom tlu, često bile žrtve vetrova. Nikada ih, na sreću, nisam video kako padaju, ali dešavalo se da legnem pored obrušene trešnje, skrhanе i polomljene poput broda razbijenog o stene, a naročito tužno je bilo kada se to desi u leto, kada ih zataknem svaljene na zemlju, zelene, sve u lišću, okićene sitnim plodovima tamnim kao venska krv. Hrastove i lipе nisam grlio, jer oni to nisu želeli, a gotovo kao žile stegnute, vitke, bele grabove tek bih dodirnuo, sluteći da je i to previše i da mi ništa više od toga ne bi oprostili.

Sedamnaestog februara Rajić je hodao koracima iste, pomalo suspregnute dužine, u istom ritmu, kao da ga nije briga da li se uspinje, ili spušta, ili gazi po ravnom tlu, tek neznatno nagnut na

levu stranu, obučen u debelu perjanu jaknu, sa ogromnim rancem na leđima čije su mi se dimenzije činile sasvim neprimerenim Fruškoj gori, koju, još uvek, nisam smatrao planinom nego tek ovećim brdom. Čemu, pitao sam se, takva oprema za ovu pitominu? (Ranac je bio veoma star, izbledeo i izandao i, kao i sve što je Rajić nosio na sebi, izuzev gojzerica i naočara, proizveden još za stare Jugoslavije. Jugoslavije više nije bilo i čitav svet se izmenio, propao sa njom, a on u taj izmenjeni, propali svet, u njegova stremljenja, težnje i proizvode nije imao poverenja.) Hodao je sredinom obeleženih staza, penjući se ka Grebenu, dok mu se blato pomešano sa trulim lišćem lepilo za noge. Pokušavao sam da izbegnem blatne surduke po kojima se kretao, i da trčkaram po njihovim rubovima, kroz sneg, saplićući se o granje, promrzle loze divljih kupina i glogovo šiblje.

U šumi je bilo znatno hladnije nego na onom osunčanom usponu iznad Paragova, ali osećalo se da zima popušta, da je ovo možda prelomni dan, da ploče sleđenoga snega postaju porozne i da se neprimetno, gotovo kapilarno tope.

Negde iznad Vage Rajić je skrenuo sa staze letargično mašući rukama da mu priđem, a potom se nesigurno, trapavo, spustio na kolena i podižući još uvek očvrslu ploču snega, nemo, bez reči, kao da se plaši da nekog ne uznemiri, pokazao mi je, blagim pokretom glave, da zavirim ispod.

A ispod su bile visibabe, nežno zelene, već uobličene, sa svinutim zamecima belih glava, hiljade i hiljade, milioni visibaba skritih pod snegom čekale su svoj čas. Rajić se smejaio, sitnim i sipljivim pušačkim smehom – mada nikada nije pušio, prezirao je tu strast odmalena – smejaio se jer su ga visibabe koje je očekivao, za koje je znao da su tu, moćne i prikrivene, podsetile na jednu Brehtovu pesmu o Lao Ceovom putu u izgnanstvo i na nastanak knjige *Tao te đing* i na jedan esej Valtera Benjamina o toj pesmi. U toj pesmi, sećao se, postoji stih u kome se kaže da *meko pobeđuje*. A ovde, šaptao je Rajić, kroz pramenje smeha, ovde se sučeljavaju dve

mekote, mekota umirućeg snega i neverovatna, okrutna nežnost visibaba, i njemu se, kazao je, zbog toga ponekad plače.

Od Vage ka Kraljevoj stolici vreme se sasvim izmenilo: to više nije bio isti dan, jer sunca je nestalo i počeo je da duva hladan vetar, čak je i sneg provejavao. Primetio sam kako drhturim ispod tankog crnog kaputa i kako navlačim rukave preko šaka, pritom otkrivajući vrat; činilo mi se kako mi čizme, teške i neudobne, propuštaju i kako su mi prsti već mokri. Sve u svemu, bio sam tek na početku hodanja a već sam slutio vlastiti kolaps. Na Greben sam stigao gotovo dvadeset minuta pre Rajića, jer sam taj poslednji sat maltene trčao, ne primećujući više ništa, ni sneg, ni drveće, ni visibabe, pokušavajući tako da se zgrejem unutar samog sebe. Onda sam tih dugih dvadeset minuta cupkao na asfaltnom putu na koji sam izašao, ne znajući kuda da krenem i iščekujući, tako mi se činilo, okrutno-ravnodušnu figuru sa džinovskim rancem da izbije iz šume.

I Rajić se pojavio, nošen svojim ujednačenim, ravnomernim hodom; nije me ni pogledao dok je spuštao ranac na sneg i dok je dugo petljao oko pokidanih uzica i dok je rovario po njegovoj utrobi kao da tačno zna gde se šta nalazi, izvlačeći najpre vuneni prsluk sa znakom tetreba, kapu, šal, a onda i par pohabanih kožnih rukavica, za koje ću mesecima kasnije saznati da ih je nasledio od oca. Sve je to poneo za mene, kazao je, jer ovo mi je prvi put da hodam, a planina je varljiva i ne sme se potcenjivati, omalovažavati i meriti metrima, a Fruška je planina, ma šta ja o tome mislio, i nema se ona, lepotica, čega stideti.

Hodali smo potom šumskom stazom koja se protezala uz asfaltirani grebenski put, stazom nezanimljivom i dosadnom, lišenom svake čari, obojica zagledani u vlastiti jad. Prošlo je tako skoro dva sata kada mi je Rajić pokazao napušteno poštansko odmaralište na Brankovcu, već pomalo ruinirano, na kome je, tog skoro pa podneva, sablasno gorela jedna svetiljka. Tu je, kazao mi je, jednom video lancem zavezanog šarplaninca. Pas, veliki, ogromni pas, lajao

je duboko, promuklo i rezignirano. On je, kazao je, pomislio da su ga tamo vezali u suludom očekivanju da će životinja zaštititi zgradu od lopova i provalnika, ali desetak dana kasnije ponovo je hodao tim stazama i video je psa, i dalje zavezanog, na lancu, ali mrtvog. Kazao je da ga je slika tog psa, kojeg nije odveo, kojeg nije nahranio i dao mu vode, dugo progonila i da ga i sada povremeno posećuje. Pseća agonija, beskrajna agonija na kratkom lancu, tvrdio je, biće poslednje što će osetiti u svom srcu kada bude odlazio, jer i sam je, kazao je, vremenom postao pas, ovaj sa Fruške gore, o kom mi priča, i onaj Gojin koji se utapa, davi u moru oker blata, u paklu toplih boja.

Od Brankovca do Crvenog čota Rajić je neprestano, gotovo neprirodno pričao. Pričao je kako je 1978. godine, u maju, iz Bugojna došao na prvi fruškogorski maraton i kako je, posle toga, dolazio još nekoliko puta. Bila je to staza od osamdeset i osam kilometara koju je valjalo preći za trideset sati. Tada je, kazao je, bila označena crvenom zvezdom u belom krugu i kretala se u smeru suprotnom od kazaljke na satu, a sada je sve drugačije: maratonci se kreću kao i kazaljke, a zvezde su zamenila crvena srca. Trivijalnost crvenih srca izluđuje ga, jer što je manje osećajnosti u svetu tim je više njene simbolične predstave – bezosećajni idioti neprestano se slikaju sa šakama sklopljenim u znaku srca. Još se, ponegde, mogu videti crvene zvezde na beloj pozadini, one su obeležja na suprotnoj strani drveća, suprotnoj od one strane na kojoj se nalaze srca, one su antipodi. I vreme održavanja maratona pomereno je više ka kraju aprila, da bi se izbeglo i zatomilo sećanje na negdašnje majske svetkovine, na slavljenje 25. maja, a ovaj put kraj kojeg gazimo, koji je kičma Fruške gore, sve češće se zove grebenskim i sve ređe partizanskim, a na ovoj planini mnogo je grebena i samo jedan Partizanski put. Primitio je, kazao je, da ga i ja ponekad preimenujem i moli me da, barem u njegovom prisustvu, to ne činim.